

SZEGVÁRY MIHÁLY:

ÖREGASSZONYOK

A fiatal orvos lehajtotta a fejét s nagyon halkán beszélni kezdett:

Néhány éve Sarlós Boldogasszony-napján Pesten ért utól a hír, hogy öreganyám elköltözött az élők sorából.

A lapot, amelyen értesítettek, Csatlós Elek sógorom írta, aki kubikos lent a Tisza mellett s akinél az öreganyám meghúzódtott életének utolsó öt esztendejében.

„Kedves öcsém, szülénk meghalt, ha itt akarsz lenni a temetésin, szerdán délután temetjük” — ez volt az agyaglapra talicskarázáshoz szokott, nehéz kézzel felróva.

Még az éjjel vonatra ültem s másnap hajnalban az alföldi faluban; az Árpád fejedelem-utca kilencben voltam, ahol Csatlós sógorék laktak.

Mikor lehajtott fejjel beléptem a nádtető alá, a tányérosfalú kis-házban, barna deszkaágyacskán, fekete kendővel letakarva ott feküdt az öreganyám. Fekete kendővel volt a feje bekötve, ezüstszőszös, nyomott gyerekkoponyója, sárgára fonyadt, rövid tatárarca a kendő két szárnyával volt körülkerítve s a kendő boga, mint testes, rojtosszárnyú varjúmadár ült előreugró esontos kis álla alatt. Fogatlan inye padján a vékony bőr összefogva, orrlükai körül az enyészet zöld pontjai, sötétedő árnyékai mutatkoztak. A sógor megmutatta:

— Ehun van e, szegény...

Már ekkor meg volt fürösztve, fel volt öltöztetve ünnepelőbe, apró, fehér, cérnakeresztcskével behintett, fekete katonruha volt rajta. Foltos kezébőrére feketeszemű olvasó volt csavarva, olyan feszesen, mintha vasból lettek volna a bogyoí s kezében, egymásra tett, dermedt kezének ujjai közt egy postai levelezőlapot fogott. Az a levelezőlap volt, amelyet én írtam neki tavaly novemberben s amelyen megígértem, hogy meg fogom látogatni karácsonykor. Megismertem az írásomat, a pesti pecsétet a bélyegen s pillantásom a sógorék tekintetével találkozott. Megértettem mindent. A támadt csendben megéreztem a viharokat, amelyek megelőzték a halált s jöveteletem. Vád volt az a lap a halott kezében, amelyre nem tudtam, nem tudhattam mentséget találni magamnak.

— Nem jött el mégse! Pedig de várta, szegény. Legutolsó lehelletével is magát emlegette... — mondta a sógorasszony. Szemrehányás volt a szemükben s e tetemrehívással nagyon-nagyon meg akartak büntetni.

Éreztem, nagy bünt követtem el, amit soha többé jóvá nem tehetek az életben. Öreganyám volt, apám után öreganyám, ha négyszögletesek voltak a vérsejtjei, az enyémekek is azok, ha tatárhúzású a szemem, azért mert az övé is az volt.

Ivadéka voltam letagadhatatlanul. Ha el is szakadtam tőle, számíott rám, magáénak tudott, joga volt hozzám. Engem szeretett egyedül a világon. Mikor az apám meghalt, én maradtam számára egyetlen, aki fia voltam fia helyett, akiben folytatását látta, hal az ikráját, fa a gyümölcsét. Utolsó, hetvenkilen-cedik esztendejében is világos értelemmel tudta, érezte összetartozandóságunkat, a kis parasztkoponyában nem hunyt el a láng, a kis négyszögletes szívben nem hamvadt el a szeretet tüze irántam, sőt nőttön nőtt. Mikor megkapta lapomat, büszkén mutogatta a többi öregasszonynak, hogy neki doktor fia van, aki karácsonykor meglátogatja. S én, a doktorfia, aki a lapot csak úgy írtam, meg sem gondoltam, hogy mit jelent az majd az ő életében, hogy több lesz számára a világirodalomnál, talán egyszer sem jutott többé eszembe, más dolgom akadt, nem látogattam meg. Egyideig reménykedett, várt, bizott bennem, „bizonyára dolga van, de eljön egyszer”, mondta az ismerősöknek, később belefáradt a reménykedésbe, mind szomorúbb lett, magábakoppanva nagyokat hallgatott. Az utolsó hetekben jajongó lélekkel vergődött valami halálos érzetben, kívánt, emlegetett, kínlódott s aztán meghalt, mert így volt elrendelve. A rokonok tudták, mifaj neki, de a távirat itt nem szokás, a lélek bajai itt belülmegmaradók, magától-gyógyulók, de a lapot az ujjai közé tették, érezték, ezzel tartoznak a halottnak s nagyot ütnek vele a lelkiismeretemre ha későn is, de eljövök.

S mindennél kegyetlenebb, marcangolóbb fájdalommal éreztem, amit tettem. Nem rosszindulatból, lelketlenségből, de könnyelműségből, meggondolatlanul. Mert nem jutott eszembe, nem érttem rá, lótnom-futnom kellett a kenyér után, gyorsan tűnő célok után. Nem pártoltam el tőle, számontartottam, de egy pillanatra elfeledkeztem róla, nem gondoltam rá, hogy meghal, hogy meghalhat s nem várja meg, amíg egyszer ráérek. Várt, türelmetlen, vágyó lélekkel s nem győzött várni, meghalt.

Azért nem tették koporsóba, mert nem volt pénz koporsóra, engem vártak meg vele. Még délelőtt koporsóba fektet-tük csontvázas kis mását s délután letettük a földbe, mely felül díszfelen és szegény, de mélye tele van avar-sírokkal, a világnak még egy ilyen kincses földmélye nincs, talán Attila koporsója is erre van, oda tettük le a gyöngysorral, nyakékkal rakott fekete földbe, nem összehajtogatott testtel, arccal kelet felé, pénzdarabbal a szájában, mint pogány őseit, hanem mint templomos, jó keresztényhez illik, hat szál deszka közt kinyuj-tóztatva, arccal az ég felé, miután előbb már nyelvére tették a mi Urunk Krisztus testének fehér körét s kezébe a postai levelezőlapot az ő kedves fiának az írásával.

*

Még az év novemberében az egyik klinikára öreg nénit hoztak be. Demonstrációra vezették elő, mert valami különös

betegsége volt. Ha megfogták duzzadt végtagjait, a fogás nyomán behorpadva maradt a teste.

A néni állt közöttünk csikos kórházi ruhában, elfogódva, az ápoló karjára támaszkodva. Hetvenéves lehetett. Készségesen nyújtogatta ki dagadt karjait, az öröm rejtett tüzével, hogy szolgálatunkra lehet s szemében, vizenyős szemében meleg érdeklődés rezget. „Mors certa” mondta a tanár, biztos halál s kezével intett az ápolónak. A néni egy pillantást vetett a tanárra, „mehetek kéremszépen?” — mondotta s az ápolóba kapaszkodva kitipegett a teremből.

Néhány nappal később, inspekciós körutamon, egy este megállottam az ágya mellett. Az ingyenes betegek kórtermében feküdt. Gutai Lajosnének hívták. Már aludt. Szomszédaitól érdeklődni kezdtem, mit tudnak róla. Valami nem hagyott nyugtot, érdekelt a sorsa, valami különös tragédiát szimatoltam az életében. Szomszédja, egy feketehajú asszony felkönyökölt az ágyán és azt mondta:

— Jaj, szegény, egész nap úgy emésztí magát. Valami fiát, vagy hozzátartozóját várja, szegény, de az nem tud, vagy nem akar tudni róla. Még álmában is az után kiabál. Tessék megnézni, ott a fényképe az asztalán.

Az éjjeliszekrényen egy pohár víz állott s mellette keret nélkül egy fénykép, fiatalember fényképe. Huszonnégy, huszonöt esztendősen lehetett, kis szalmiákcukor bajuszkát viselt az orra alatt s ahogy az éjjeli lámpa ibolya-sugárzásában rémlett, hasonlított vonásaiban az asszonyra, aki halálos betegen feküdt az ágyában s néhány nap választotta el a haláltól.

Ezt a fiatalembert várta az öregasszony az utolsó percig. Akik ott voltak mellette, mikor kiszenvedett, mondják, őt hívta végórájában is, a fényképet kérte, attól búcsúzott el. Mert a fiatalember nem jelentkezett. Mikor az asszony meghalt, bokájára cédulát kötöttek s a sors várt rá, amely azokra a hullákra vár, akiknek nincs hozzátartozójuk.

Halála után néhány nappal a portásfülke előtt valaki özvegy Gutai Sándorné nevét mondta. A hang idegesen reszkett. Kíváncsi voltam, ki lehet az, aki a halott öregasszony után érdeklődik. Jól sejtettem, az a barna, bajuszos fiatalember volt, akinek fényképét egy héttel előbb a női osztályon, Gutai Sándorné asztalkáján láttam. Megszólítottam:

— Kije önnek az a Gutai Sándorné?

— Nagyanyám.

— Van valakije önön kívül?

— Senkije. Kérem, én Ujpesen dolgozom egy asztalosárugyárban, nagyon elfoglalt ember vagyok, nem tudtam, hogy szegény nagyanyó beteg. Ahol eddig lakott, kerestem, de azt a választ adták, hogy beteg s beszállították ide a klinikára. Hol található meg, melyik teremben?

— A hatosban feküdt.

— Feküdt? S most hol van? — kérdezte idegesen.

Tekintetemből mindent megértett. Fejéhez kapott, elsápadt s úgy nézett maga elé, ahogy én nézhettem nem régen az alföldi házban az öreganyám halottasága előtt.

— Elkéstünk, fiatalember! — mondtam neki így többes számban, elkéstünk s egyszerre minden részvétemmel éreztem a jéghideg megbánást, mely a fiatalembert előntötte.

— Mikor? — kérdezte. — Nem találhatnám meg legalább a holttestét?

— Az igazgatóságnál tessék érdeklődni.

Az igazgatóságnál nagyon kevés volt, amit megtudott. Özvegy Gutai Sándorné november tizennyolcadikán elhunyt. Mivel kikutathatólag hozzátartozói nem maradtak, holttestét a bonctani intézetnek adták át. A bonctani intézet viszont azt a választ adta, hogy nevezettnek utána néztek, de elenyészett s így nem tudják többé kiszolgáltatni.

A fiatalember, hóna alatt a nagyanyja holmijával, néhány szürke ruhadarabbal s a fényképpel, amelyet a gazdasági hivatal bocsátott rendelkezésére, állt a folyosón, mint az eszelős s mintha valaki eltűnt után nézne, bámult maga elé a levegőbe.

Ott állottam mellette, álltunk egymás mellett, akik annyira siettünk élni, de öt percet mégis elkéstünk a szeretetünkkel.

Szegváry Mihály.